

PRAVNI FAKULTET UNIVERZITETA U SARAJEVU
Postdiplomski studij april-junij 1997

Dr. Boris GOMBAČ

SLOBODNE CARINSKE ZONE I EKONOMSKI INTEGRACIJSKI PROCESI
U EUROPI SA STAJALIŠTA MEDJUNARODNOG JAVNOG PRAVA

SARAJEVO
1997

Sadržaj :

1. Konceptija granice	1
1.1 Enklave i carinske enklave u Europi;	2
1.1.1 Buesingen na švajcarsko-njemačkoj granici;	2
1.1.2 Campione d'Italia na švajcarsko-italijanskoj granici	2
1.1.3 Llivia na francusko-spanjolskoj granici.	2
1.1.4 Samnaum i Sampoioir na švajcarsko-austrijskoj granici	3
1.1.5 Jungholz i Mittelberg na austrijsko-njemačkoj granici;	3
1.1.6 Pravo tranzita (osoba, robe, novca i organa vlasti) do enklave	3
1.1.7 Carinske polu-enklave	3
2. Rješenje pograničnih privrednih i drugih problema uz pomoć specialnih ekonomskih režima	3
2.1 Carinska teritorija i slobodna carinska zona	4
2.1.1 Bezcarinske trgovine (Duty Free Shop)	4
2.2 primjeri rješavanja graničnih problema sa slobodnom zonom	4
2.2.1 Slobodne carinske zone (francuske) oko Ženeve (Švajcarska)	4
2.2.2 Otok Helgoland	4
2.2.3 Zadar između dva svjetska rata	5
2.2.4 Rijeka između dva svjetska rata	5
2.2.5 Gorica nakon drugog svjetskog rata	5
2.2.6 Trst nakon Osimskih sporazuma 1975	6
3. ekonomska suradnja	6
3.1 Sporazumi o malograničnom prometu osoba i o lokalnoj trgovinskoj razmeni roba	6
3.2 Slobodni tranzit robe i putnika kroz teritoriju susjedne zemlje; druge olaksice: vodno gospodarstvo, elektroenergetska suradnja	6
3.3 Zajednička ribolovna zona u zaljevima, jezerima i rijekama između susjednih zemalja	7
3.4 Bezcarinski uvoz robe iz Istočne Njemačke u Zapadnu Njemačku.	7
4. Fiskalne oaze	7
4.1 Fiskalne oaze	7
4.2 Off shore centri	8
5. Ekonomski integracijski procesi u Europi;	8
5.1 Carinske unije;	8
5.1.1 BENELUX	8
5.1.2 Europska unija;	8
5.1.3 Pravo i temelji EU;	8
5.2 Carinska udruženja i priključenja;	8
5.2.1 Švajcarska - Liechtenstein;	8
5.3 Udruženja slobodne izmene roba	8
5.3.1 EFTA;	8
5.3.2 COMECON	8
5.3.3 CEFTA Integracijski procesi između Slovenije, Mađarske, Slovačke, Češke i Poljske	8
6. sadržaj	9

Ovaj kratak tečaj predavanja o granici želi predočiti slušateljima razvoj granica i neka rješenja vezana za granične probleme, pogotovo u 20 stoljeću. No da bi shvatili granicu u ovom stoljeću nužno je ići nešto dalje u prošlost i to u srednji vijek kada se počinje formirati sadašnja koncepcija granice. Mi ćemo se u ovim predavanjima ograničiti na razvoj granica samo do 1975 jer su kasniji događaji još uvijek previše svježiji za objektivno razmatranje.

1. Koncepcija granice

Granica u prošlosti postoji kao crta razdvajanja između dviju država, ili po neki put čak dviju svijetova. Ova granica nije točno zacrtana i ona postoji samo idealno: od planina do planina ili uzduž rijeke, jezera itd. Iako ovaj neprecizan pristup kod određivanja granice izgleda "nejasan" danas je još uvijek u svijetu većina granica bazirana je na tom principu. To znači da ne postoji tačna geografska crta (na bazi kota) koja bi određivala gdje - na metar tačno - ide granica. Današnja terminologija međunarodnog prava određuje granicu kao "liniju koja određuje gdje počinje i gdje završavaju teritorije koje zavise od dviju susjednih država".¹ Moderna granica je međutim po francuskoj doktrini "linija koja razdvaja dvije teritorijalne prostorije gdje se izvršavaju dvije različite suverenosti".² No mi ćemo za naše potrebe reći da je granica "ona crta razdvajanja koja je priznata kao granica od strane dviju susjednih država ili sa strane međunarodnih vlasti".

Koncept granice se vezuje na koncept teritorija a teritorija se veže na vlast, vlast se vezuje na religiju ili na političku doktrinu (ideologiju). Tako da u srednjom vijeku dolazi do definicije - koja je dugo vremena rukovodila filozofijom država i kraljeva - cuius regio eius religio ili čija je zemlja njegova je i vjera. Tako Isabela Katolička u Španiji, nakon pobjede nad carstvom Granade 1492 nastoji da izbacuje sve maure (stanovništvo muslimanske vjere) ili ih prekrštava na katoličanstvo. Tu je isto uradila i sa jevrejima, kojih - je tom vremenu bilo puno u Španiji - i naišavši na otpor već 1511 izbacuje čitavo jevrejsko stanovništvo iz Španije. Neki od tih jevreja bili su za vremena Sulejmana Velikog naseljeni i u Otomanskom carstvu pa i u Bosnu.

No ni mauri ili arapi se nisu jednostavno pokrtili, pa su neki od njih javno bili katolici a u privatnom životu su nastojali praktisirati islam, pa zbog toga španske vlasti uvodu inkviziciju, to je tajni sud koji otkriva ove muslimane ili neistininite katolike. Ni sa inkvizicijom nisu postigli zadovoljujuće rezultate pa su se 1611 godine odlučili izbaciti svo maursko stanovništvo koje je tada još uvijek živjelo u Andaluziji i Valenciji. Tako su tačno 900 godina nakon njihovog dolaska, bili izbačeni stanovnici koji su stigli na iberšku poluotok 711 godine. S njima odlazi jedan svijet i jedna kultura i to ona kultura koja je donela u srednjevekovnu kršćansku i zaostalu Evropu, poznavanje grčke antičke kulture, novosti u poljoprivredi, kemiji i filozofiji, zdravstvu itd..

U to isto vrijeme više ili manje prodire u Evropu novi muslimanski svijet uz napredovanje otomanskog carstva koji je već 1493 zauzeo pojedine krajeve današnje Bosne i Hercegovine. Turske su vlasti imale sasvim drukčiju koncepciju države od njenih kršćanskih susjeda, pa su u vlastitim granicama dopuštale slobodu religije. Može se reći, da je za ona vremena turska vlast bila puno naprednija i tolerantnija od kršćanskog svijeta. To je bio i jedan od glavnih razloga zašto su se turske vlasti tako dugo zadržale na Balkanu.

Dok otomanska vlast prodire na istoku, na sjeveru se Martin Luther buni protiv Rima i njegove politike 1520 godine. Za nastanak granice je bitan i građanski rat koji je trajao u Njemačkoj od 1618 do 1648. U toj je godini sklopljen Westfalski mir i tada je po prvi put garantovano vjerskim manjinama zaštita sa strane državnih vlasti. Nakon tog mira baš zbog principa čija vlast njegova je i vjera, dolazi do nastanka više stotina enklava, pojma koga ćemo kasnije analizirati. Još je jedan rat značajan za istoriju granica i teritorija u Evropi: to je građanski rat u Francuskoj između katolika i hugenota (protestanata) koji traže ukinuća nekih feudalnih privilegija i ista prava za sve ljude. Prvi od ovih ratova počinje 1562 godine³ i ciklički se ponavlja. Tako je 1685 nakon ukaza iz Nanta bilo izbaceno iz Francuske najmanje pola milijona ljudi.⁴ Francuska se zbog gubitka hugenota - koji su obično bili ekonomsko najrazvijeniji sloj stanovništva - nije nikada oporavila. Ovi takozvani

¹ NGUYEN QUOC Dnh, DAILLIER, Patrick, PELLET, Alain, *Droit international public*, Pariz, DGLJ, 1987, str. 428.

² *Ibid.*

³ *Brockhaus Konversations Lexikon*, str. 400.

⁴ *Nouveau petit Larousse*, 1954, p. 1629.

vjerski ratovi nisu u stvari ništa drugo nego građanski ratovi između različitih političkih koncepcija u kojima vjera igra jedino ulogu psihičke uniforme, jer je vjera (religija) ista za sve neprijatelje u tom ratu.

Prava hugenota zagarantirana su tek sa ustavom donesenom francuskom revolucijom 1792. Ali francuska revolucija donosi i novi pojam - to jest nacija, tada jako malo poznat, i ideju da svaka nacija treba da bude u vlastitoj državi. Ideja o naciji - to jest grupi ljudi koja živi na istom teritoriju i koja ima zajedničke izvore i jezik ili dugovremene zajedničke interese⁵ - bitno mjenja koncept države. Tada se po prvi put nastoji obuhvatiti u isti okvir svo stanovništvo koje "etnički i nacionalno" tvore jedinstvo. Ali evropske države nisu bile etničke i nacionalne tvorevine, pa ubrzo dolazi do ratova s kojima se želi opravdati filozofija "sve naše u naše granice". Pošto je to u praksi neizvedljivo, dolazi jako već rano do prvog kompromisa između Francuske, Nizozemske i Njemačke i 1830 - na poticaj Velike Britanije - se ustanovi Belgija u čijim granicama žive kako francuski govoreće stanovništvo (Valonija) tako i oni koji govore nizozemski jezik (Flandrija) i jedna njemačka manjina (Eupen) jedino što je njima je zajedničko, osim određene istorije, je katolicizam. Nacionalizam tjera države u nove ratove i tako dodje do rata između Francuske i Njemačke u godini 1871, pa opet u određenom smislu prvi svjetski rat pa onda drugi svjetski rat. Bilo je još nekoliko manjih "narodnooslobodilačkih" ratova a neki se još vode.

1.1 Enklave i carinske enklave u Europi;

Enklava je u striktnom smislu svaki dio jedne države koji je zatvoren sa teritorijem druge države ili teritorija države A koja je sasvim okružena sa teritorijem države B. Enklave u Europi su stare već više stoljeća. Pogotovo nakon Westfalskog mira 1648 dolazi zbog principa *cuius regio eius religio* do više tisuća enklava jer svaki vlasnik drži do svog teritorija. U glavnom su to bile enklave ukinute nakon Kongresa u Beču 1815 godine a neke od njih - I to na granicama starijih od ove godine jos uvijek postoje. Takav je slučaj Buesingena na njemačko-švajcarskoj granici; Campione d'Italia na švajcarsko-italijanskoj granici, Llivia na francusko-španjolskoj granici. Države enklave su Vatikan i San Marino na apeninskom poluotoku koje su samostalne i suverene države a okružene su sa italijanskim teritorijem. Nije enklava Monaco (a nije ni sto posto suverena) - na Azurnoj obali - jer ima direktni izlaz u međunarodne vode. Takođe nije enklava Liechtenstein jer granici sa dvima državama. Nakon raspada Jugoslavije 1991 došlo je do nastanka više "enklava" - koje to nisu sa stanovišta međunarodnog prava - takav je bio slučaj Goražda ili Srebrenice u Bosni. Tako su ove de facto enklave bile pod vlasću Bošnjaka a okružene su bile teritorijem kontroliranim sa srpskom vlašću. Srebrenica je 1995 pala u srpske ruke a Goražde je na bazi Daytonskog sporazuma dobilo direktnu cestnu vezu sa teritorijem pod vlašću Bošnjaka. A i da je ostalo bez veze to ne bi bila enklava jer Goražde ne graniči sa međunarodnom granicom.

1.1.1 Buesingen na švajcarsko-njemačkoj granici; *

Buesiung je njemačka enklava okružena švajcarskim teritorijem na sjeveru Švajcarske. Stanovništvo je njemačke enklave pokušalo je u više navrata da se priključi Švajcarskoj ali se švajcarska vlada tome protivila. Godine 1964 bio je sklopljen poseban ugovor između Njemačke i Švajcarske na bazi koga stanovnici Buesingena dobivaju što se posla tiče skoro ista prava u Švajcarskoj koja imaju i švicarci a seljaci Boesingena slična prava (subvencije) kao švicarski seljaci a suverenost nad tom teritorijem ima još uvijek Njemačka⁶. S ovim sporazumom Boesingen je bio priključen švicarskom carinskom teritoriju, što znači da švicarski carinici imaju pravo nadzora nad robom koja dolazi i izlazi iz njemačke enklave.

1.1.2 Campione d'Italia na švajcarsko-italijanskoj granici

Campione d'Italia je italijanska enklava okružena švajcarskim teritorijem. Poznata je po svojoj mogućnosti za hazardiranje i po tome da stanovništvo nije platilo poreza italijanskoj državi od 1944 do 1967 i nekakve druge olakšice na području financija.

1.1.3 Llivia na francusko-spanjolskoj granici.

Llivia je španjolska enklava okružena francuskim teritorijem. Sama enklava osim što je kuriozitet na području međunarodnog prava nema nikakvog specialnog značaja.

* Skice se nalaze na kraju brošure.

⁵ Ibid.

⁶ Izvještaj federalnog Vijeća Federalnom parlamentu od 10 augusta 1965 u vezi uključenja općine Boesingen (am Hochrhein) u švicarski carinski teritorij. *Feuille Federal 1965 II str.1162*

1.1.4 Samnaum i Sampuoir na švajcarsko-austrijskoj granici

Samnaum je jedna švajcarska dolina u kantonu Grizon, situirana na švajcarsko-austrijskoj granici. Općinska teritorija obuhvata 5.616 ha a vancarinskom teritorijom je obuhvaćena i dolina Sampuoir koja pripada općini Schleins. Samnaum ima oko 600 stanovnika koji su u srednjom vijeku prihvatili protestantsku vjeru ali su kasnije opet postali katolici i promijenili jezik iz romanskog na tirolski (njemački) dijalekt. Na zahtjev lokalnog stanovništva je švajcarska vlada isključila Samnaum iz švajcarskog carinskog teritorija godine 1862.⁷

1.1.5 Jungholz i Mittelberg na austrijsko-njemačkoj granici;

Na osnovu dogovora sklopljenog 3 maja 1868 između Austrije i Bavarske općina Jungholz koja ima 7,06 km² i nešto više od 250 stanovnika isključena je iz austrijskog carinskog teritorija i uključena u bavarski carinski sistem.⁸ To isto vrijedi za općinu Mittelberg koja je bila na osnovu ugovora od 2 decembra 1890 isključena iz austrijskog carinskog teritorija i uključena u njemački carinski sistem.⁹ Kad je Austrija bila priključena Njemačkoj godine 1938 ove su austrijske teritorije bile opet pod istom carinskom vlašću kao ostali austrijski teritoriji. A kad se nakon drugog svjetskog rata Austrija otcjepila od Njemačke, teritorija Jungholza i Mittelberga opet su bile uključene u njemački carinski sistem.

1.1.6 Pravo tranzita (osoba, robe, novca i organa vlasti) do enklave

Sa enklavama je najveći problem tranzit robe, novca a pogotovo vojske i policije od matične države do enklave i natrag. U vezi tih pitanja ne postoji nijedno konkretno i opšte primjenjujuće međunarodno pravilo. Obično se vlasti jedne i druge države - u vezi tranzita - pozivaju na običaj. Ali je ovaj pravni vir jako je nejasan pa je zbog toga dolazilo do velikih sudskih sporova koja je čak dva puta obradivao Međunarodni sud u Haagu.¹⁰ U primjeru Livie izgradili su most koji - prelazeći lokalni put - olakšava vezu između Španije i njene enklave.¹¹ Za Buesingen je bio sklopljen poseban njemačko-švajcarski ugovor godine 1964¹² a za Campione d'Italia vrijedi pravilo običaja. No u momentu političkih ili vojnih napetosti sve države počinju primjenjivati arbitrarno vlastito zakonodavstvo da bi štetili pravu tranzita.

1.1.7 Carinske polu-enklave

Osim pravih enklava postoje još tako zvane poluenklave to su teritorije koje zbog geografskih (prirodnih) prepreka imaju teške prometne veze sa vlastitim nacionalnim teritorijem. Zbog geografskih razloga - dakle - nacionalne (carinske) vlasti isključuju ovakve teritorije iz carinskog sistema. Takav je slučaj talijanskog teritorija Livigno, švicarskog teritorija Samnaum i Sampuoir. A može doći i do slučaja da se susjedne države dogovore da je ovakva jedna poluenklava isključena iz jednog carinskog sistema i uključena u drugi carinski sistem. To je slučaj dviju austrijskih krajeva Jungholz i Mittelberg.

2.

rješenje pograničnih privrednih i drugih problema uz pomoć specialnih ekonomskih režima

⁷ Izvestaj federalnog Vjeca federalnom Parlamentu, od 24 marca 1976 vezi carinske enklave Samnaum, *Feuille fédérale* 1976 I, str. 1248.

⁸ *Reichs-Gesetz-Blatt fuer das Kaisertum Oesterreich 1868*, Br. 78, str. 227.

⁹ MARTENS, *NRG*, 2 serija, tom 17, str. 597.

¹⁰ BAUER, E., *Etude générale su le regime des enclaves ete le droit de passage depuis les Traités de Westphalie* Cour Internationale de la Justice, *Affaire du Droit de passage sur le territoire indien*, vol 1, str. 762-800; KRENZ, Frank, *International Enclaves and Right of Passage, With Special Reference to the Case Concerning Right of Passae over Indian Territory*, Zeneva, E. Droz, 1961;

¹¹ TEJADA, Remacha, "La frontiera pirenaica", *Anuario de derecho internacional*, vol. 2, 1975, str. 273.

¹² Gledaj notu 6.

2.1 Carinska teritorija i slobodna carinska zona

Carinska teritorija se ne podudara sa teritorijem nad kojim ima jedna država vlastiti suverenitet. Na osnovu Konvencije iz Kyota bilo je određeno da je "carinska teritorija ona teritorija na kojem vrijede u cjelosti zakoni jedne države. Carinska teritorija je okružena i uključena u carinsku granicu."¹³ Carinsko udruženje postoji uvijek tamo gdje granica između dvaju država ne znači i carinsku granicu. A carinsko udruženje može biti u obliku carinske unije, carinskog priključka ili zone slobodne razmene roba. Slobodna carinska zona jest onaj teritorij na kome za razliku od carinskog teritorija važe olakšice pri uvozu ili izvozu robe. Medjunarodno pravo je dalo više definiciju slobodne carinske zone¹⁴ ali ni jedna od ovih nije perfektna i zato ostaje težište kod slobodne carinske zone na tome da u njoj postoje neke olakšice (carinske) uspoređujući taj teritorij sa ostalim carinskim teritorijem. Pa i tu se jako često dešava da države proglase neki teritorij za slobodnu carinsku zonu a onda nema nikakvih olakšica za robu.

2.1.1 Bezcarinske trgovine (Duty Free Shop)

Bezcarinske trgovine su obične trgovine, koje zbog toga da privuku putnike, metnu natpis da su "bezcarinske". U stvari je roba u njima često skuplja nego u običnim trgovinama. Baš zbog toga, da spriječe prevare kupaca, Evropska Unija je predvidila da ukine Duty Free Shop na medjunarodnim linijama unutar EU.

2.2 primjeri rješavanja graničnih problema sa slobodnom zonom

Kad su ratovi za "nacionalne" granice završeni kako pobjednička strana tako i strana koja je rat izgubila primećuju da je zbog rata - nove granice - došlo do određenih smetnji u životu ljudi u takozvanim pograničnim područjima te onima koja su promijenila suverenitet. Zbog ovakvih slučajeva države nastoje da specialnim ekonomskim (carinskim) režimima potraže rješenje za privredne probleme u pograničnim područjima. Zbog toga se dešava da se politička i carinska granica ne poklapaju u mnogim državama jer carinska granica ograničuje carinsku teritoriju jedne države a to jest na osnovu Konvencije iz Kyota od 18 maja 1973 "teritorija u kome se carinski propisi primjenjuju u u punoj mjeri".¹⁵

2.2.1 Slobodne carinske zone (francuske) oko Ženeve (Švajcarska)

Prve slobodne carinske zone kao olakšica za pogranično stanovništvo ustanovljene su 1815 i 1816 u Francuskoj na granici sa Švajcarskom (Ženevski kanton). Ove dvije slobodne carinske zone trebale su pomoći stanovnicima grada Ženeve, koji se nalazi pored francusko-švajcarske granice, da se lakše snabdjeva životnim i drugim namirnicama koje se nalazi u susjedstvu u Francuskoj. Taj je sistem bio kasnije mijenjan i dopunjavan ali je formalno-pravno još danas vazeći iako je, kako ćemo videti kasnije, sasvim izgubio na značaju sa carinskog stanovišta (osim za mlijeko i neke druge poljoprivredne proizvode). Novim sporazumima koje je Švajcarska sklopila sa Francuskom i sa Evropskom Unijom, u cjelosti se ukidaju carine.

Ovaj primjer rješavanja pograničnih problema bio je kasnije primjenjivan i na nekim drugim granicama. To je bio slučaj u njemačkoj pokrajini Sarre, koja se bila vratila u njemački carinski sistem tek 6 jula 1959 godine¹⁶, ili u primjeru pogranične robne razmene između Austrije i Italije.¹⁷

2.2.2 Otok Helgoland

Otok Helgoland je bio britanski posjed. Velika je Britanija odstupila Njemačkoj 1890 u zamjenu za njemačka prava nad Zanzibarom i Pembom na jugu Afrike. Tada je bilo dogovoreno da nove vlasti neće mijeniti lokalne običaje i tako Helgoland ostaje apsolutno van njemačkog carinskog teritorija. Ova se situacija nastavlja sve do 1945 kad britanci ponovno zauzimaju otok u vojničke svrhe a stanovništvo otoka rasele, najviše u

¹³ Journal officiel de la CEE, Br. 100 od 21 aprila 1975, str. 1.

¹⁴ Customs Organization and Administration in Developing Countries - Major Considerations, United Nations Publications, Br. prodaje E.77.II.H.3, str. 24. Konvencija iz Kyota (glej notu 13),

¹⁵ Journal Officiel de la Communauté européenne, Br. 100 od 21 aprila 1975, str. 1.

¹⁶ Les territoires douaniers du monde; Publikacija Ujedinjenih Nacija, Broj prodaje F. 70XVII.14, New York, 1970, str. 7.

¹⁷ Dole tačka

Nizozemsku. Nakon što je otok bio vraćen Njemačkoj, u godini 1952 taj teritorij ostaje još uvijek van njemackog carinskog teritorija. Godine 1961 on se pretvori u slobodnu carinsku conu što je još i danas.¹⁸

2.2.3 Zadar izmedju dva svjetska rata

Dalmatinski grad Zadar u kome je tada živjelo dobrim djelom italijansko stanovništvo pripao je na bazi Rappalskog ugovora iz 1920 Italiji. To isto vrijedi i za otok Lastovo¹⁹. Pošto su ove teritorije bile sasvim odrezane od ostalog italijanskog teritorija italijanske vlasti odlučile su zakonom da izluče općinu Zadar kojoj je pripadalo i Lastovo van italijanskog carinskog teritorija. To znači da je roba mogla doći u Zadar bez naplate carine. No ni to nije bilo dovoljno pa su Italija i Kraljevina Srba Hrvata i Slovenaca sklopile poseban ugovor o uvozu životnih namirnica u Zadar i dalmatinskih pograničnih krajeva.

2.2.4 Rijeka izmedju dva svjetska rata

U sličnoj situaciji kao Zadar nalazila se i Rijeka nakon I. svjetskog rata. Rijeka je bila *Corpus separatum* to jest samostalni državni entitet pod ugarskom vlasću sve do 1918. Taj grad, u kome je živjelo mješovito stanovništvo (Italijani, Hrvati, Mađari Sloveni itd.) tražile su za sebe tadanja Kraljevina Srba Hrvata i Slovenaca i Italija. Kao kompromisno rješenje italijansko-jugoslavenskim ugovorom od 12. XI. 1920 u Rapallu dogovoreno je da Rijeka bude samostalna država čiji integritet garantiraju obje susjedne zemlje. No već ugovorom sklopljenim 27 januara 1924 Jugoslavija i Italija dogovorile su se da Rijeka pripadne Italiji. Zbog njene specifične geografske pozicije grad je imao poteškoća u snabdjevanju životnim namirnicama pa su ga zato italijanske vlasti isključile iz italijanskog carinskog sistema i proglasili 17 marta 1930 Rijeku i okolinu za slobodnu carinsku zonu.²⁰ Osim toga sklopljen je bio već 1924 godine sporazum o pograničnom robnom prometu i malograničnom prometu osoba. Italija je stavila ugovorom sklopljenim 7 decembra 1934 određena zemljište i magazine u slobodno zoni na raspolaganju mađjarskim carinskim vlastima koje su otvorile - na osnovu ugovora od 20 aprila 1935 - u riječkom pristanistu i svoju carinsku ispostavu.²¹ Radi se o sličnoj situaciji koja postoji u solunskom pristaništu u korist srpskih (jugoslavenskih) carinskih vlasti od 1923 godine.²²

2.2.5 Gorica nakon drugog svjetskog rata

U sličnoj situaciji kao Rijeka nakon prvog svjetskog rata (1924) nalazi se Gorica nakon drugog svjetskog rata. Grad ostaje bez svog prirodnog i privrednog zaledja. Zbog toga italijanske vlasti uvode za općinu Goricu slične carinske olakšice - koje je imala Rijeka prije rata - italijanskim zakonom br. 1438 od 1 decembra 1948. No kasnije su te povlastice jako ograničili i počele su ih nazivati od godine 1957 "specialnim fiskalnim režimom". Godine 1988 proširile su taj "specialni fiskalni režim" još na Trst i na Videm (Udine)²³ pogotovo radi kupnje benzina po nižim cijenama, kako bi se da spriječila kupovina benzina u Jugoslaviji (sada Sloveniji).

¹⁸Zollgesetz 1961, *Bundesgesetzblatt fuer die Bundesrepublik Deutschland*, tom I, str. 737.

¹⁹Na otoku Lastovu je živjelo po podacima iz 1910 1411 hrvata i 8 italijana. DE CASTRO, Diego, "Cenno storico sul rapporto etnico tra italiani e slavi nella Dalmazia", *Studi in memoria di Paola Maria Arcari*, Milano, Giuffrè, 1978, p. 301, nota 74.

²⁰DI LORENZO, Mario, *Istituzioni di diritto doganale*, vol. 2, Gli istituti, Rim. G. Pastena, 1958, str. 51.

²¹UDINA, Manlio, *Il diritto internazionale tributario*, Padova, A. Milani, 1949, str. 314.

²²Na osnovi ugovora sklopljenog 10 maja 1923 u Beogradu Grčka je dala na raspolaganje Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca u solunskom pristanistu 94.000 m² zemljišta za razdoblje od 50 godina. Ovaj dio pristanista stavljen je pod upravo srpskih carinskih vlasti. Taj sporazum je bio obnovljen sa novim koji je bio sklopljen 3 februara 1975 i koji medjudrugim omogućava prioritetu i kod pristajanja brodova sa robom za Jugoslaviju itd. KOS; Lucija, *Jugoslavenska slobodna carinska zona u Solunu i njena ekonomska problematika*, doktorat. Beograd 1964; ECONOMIDES, Constantin, "L'arrangement gréco-yougoslave du 3 février 1975 relatif au transit des marchandises yougoslaves par la zone franche du port de Thessaloniki", *Revue Hellénique de Droit International*, to. 28, str. 170-182.

²³Zakon 24 mart 1988, br. 191, G.U. Br. 134 od 9 juna 1988.

2.2.6 Trst nakon Osimskih sporazuma 1975

Osimskim sporazumima iz godine 1975²⁴ bilo je medju ostalim dogovoreno da se ustanovi zajednička slobodna carinska zona na teritoriju od 2 km² koja bi se protezala sa obje strane granice. Zbog jake opozicije u gradu Trstu, gdje su protiv ovog projekta prikupili 60 hiljada potpisa, ta slobodna zona nije nikada zaživjela. Sa jugoslavenske strane nestao je interes, nakon potpisa preferencijalnog sporazuma izmedju Jugoslavije i Evropske ekonomske zajednice (EEZ) godine 1981. Taj je sporazum pružao Jugoslaviji slične pogodnosti na carinskom području kakav je imala Grčka, kao pridružena članica EEZ do 1981. Jedan je dio jugoslavenskih dobara (industrijski artikli) bio sasvim oslobođen carine dok je drugi dio (poljoprivredni artikli, šljivovica, duhan) bio oslobođen carine pri uvozu u EEZ samo u određenim kontingentima. No jugoslavenski vlasti nisu nikada bile kadre da iskoriste ove povlastice.

3. ekonomska suradnja

država na pograničnim zonama i olakšice za pogranični promet putnika i roba

Zbog toga što granice razbijaju tradicionalnu privrednu vezu izmedju određenih teritorija, države se dogovaraju za određene olakšice u pograničnoj ekonomskoj suradnji. Takvi su sporazumi o malograničnom prometu osoba i lokalnoj trgovinskoj razmeni robe; sporazumi o slobodnom tranzitu robe i putnika kroz teritoriju susednje zemlje; vodno gospodarstvo, hidroenergetska suradnja; zajednička ribolovna zona u zaljevima, jezerima i rijekama izmedju susjednih zemalja;

3.1 Sporazumi o malograničnom prometu osoba i o lokalnoj trgovinskoj razmeni roba

Nakon drugog svjetskog rata došlo je do više sporazuma o pograničnoj trgovinskoj razmjeni. Ova vrsta trgovinske suradnje olakšava trgovinu izmedju pograničnih zona koje se nalaze u susjednim državama. Tako je prvi sporazum bio sklopljen izmedju Austrije i Italije 1949. Osnivači tog sporazuma ugledali su se na slobodne carinske zone oko Ženeve na francuskoj teritoriji. Obično se ova trgovina vodi na bazi određenih lista na kojima je određena roba oslobođena carine dok ostala roba ima druge olakšice (kontingenti).

Nakon što je bila rješena Tršćanska kriza 1954, Jugoslavija i Italija su sklopile dva sporazuma o pograničnoj trgovini 31 marta 1955.²⁵ Na osnovu tih sporazuma, roba koja je poreklom iz pograničnih zona, može dobiti neke olakšice kod uvoza u susjednu državu. Ti su sporazumi bili brzo prevaziđeni novim sporazumima izmedju Jugoslavije i Italije ili kasnije izmedju Jugoslavije i Evropske Zajednice, čija je članica i Italija. Početkom 80tih godina opet su sva jugoslavenska poduzeća (a pogotovo slovenska i hrvatska) njih upotrebljavala za izigravanje saveznih deviznih propisa.

Slične sporazume kao sa Italijom je Jugoslavija potpisala još sa nekim susjednim državama (Madjarskom, Romunijom i Bugarskom)²⁶ ali oni nisu nikad imali onog značenje kao sporazumi s Italijom.

3.2 Slobodni tranzit robe i putnika kroz teritoriju susednje zemlje; druge olakšice: vodno gospodarstvo, elektroenergetska suradnja

Nove granice često presijecaju određene putove ili željeznice pa je zbog toga potreban dogovor kako olakšati život i putovanje ljudima u novo nastaloj situaciji.

Takve olakšice su predviđene već dugo vremena na švajcarsko-francuskoj granici, ili na švajcarsko-njemačkoj granici. Do sličnih ugovora je došlo izmedju Austrije i Italije. Jugoslavija je sklopila jedan takav ugovor sa Italijom godine 1975. Ovaj ugovor olakšava cestovni promet izmedju dviju jugoslavenskih (danas slovenačkih) krajeva preko italijanske teritorije. Carinska kontrola na tom putu - koji je dio italijanskog teritorija - izvode slovenački carinski organi.

²⁴Ugovori su bili objavljeni u Jugoslaviji u Medjunarodni ugovori 1977, br. 1. str. 3 i dalje.

²⁵GOMBAČ, Boris, *Obmejna trgovinska izmjenjava med Jugoslavijo in Italijo po Trzaskem in Goriskem sporazumu*, Koper, Gospodarska zbornica, 1983; *Medjunarodni ugovori FNRJ 1957*, sveska br. 1 i sveska br. 2.

²⁶Bugarska 10.5. 1963 (Ur. I. FLRJ br. 15/64) i 20.11.1970 (Ur. I. SFRJ 26/71 br. 387); Madjarska 12.4. 1967 (Ur.I. SFRJ 10/67 dodatak medj. sporazumom); Romunija 6.5.1971 (Ur.I. SFRJ 1/72, str. 3).

3.3 Zajednička ribolovna zona u zaljevima, jezerima i rijekama između susjednih zemalja

Po neki put su ribolovna područja toliko malena, da susjedne države odluče stvoriti zajedničke ribolovne zone. Takav je primjer često na jezerima²⁷ ili na rijekama²⁸ a nešto manje često u zaljevima na moru. Takav je primjer poznat u tršćanskom zaljevu u dogovoru kojega su sklopile jugoslovenske i italijanske vlasti već 1957 godine i obnovile više puta. Nakon što je bila određena granica u tršćanskom zaljevu 1975 mislili su da ta zona nije više potrebna, pa je nisu obnovili ali na zahtjev italijanskih ribara bio je sklopljen novi ugovor godine 1983.

Sličan je slučaj na španjolsko-francuskoj granici u zaljevu Bidassoa gdje je ribolov organiziran ugovorom sklopljenim 14 jula 1959.²⁹

3.4 Bezcarinski uvoz robe iz Istočne Njemačke u Zapadnu Njemačku.

Nakon drugog svjetskog rata, dugo vremena nije bilo riješeno pitanje Njemačke, koja ostaje više godina okupirana zona. Na jednoj strani je Crvena Armija Sovjetskog Saveza a na drugoj strani su Amerikanci, Britanci i Francuzi a svi zajedno su si podjelili Berlin. Vremenom zapadne okupacijske vlasti ostavljaju civilnu vlast - na teritoriju koga kontroliraju - zapadnonjemačkim vlastima. Sovjetske vlasti ustanovile su na svom okupacionom dijelu Istočnu Njemačku ili Njemačku demokratsku republiku.

Ekonomski odnosi između Istočne i Zapadne Njemačke su bili bazirani na ugovoru sklopljenom između dviju država i uz dozvolu okupacijskih vlasti 9 septembra 1951.³⁰ Ali zapadna Njemačka nije sve do 1972 priznavala Istočnu Njemačku kao državu i smatrala je da je teritorij Istočne Njemačke dio jedinstvenog carinskog njemačkog teritorija i carinski zakon Zapadne Njemačke primjenjivao se i u Zapadnom Berlinu koji ipak ostaje pod okupacijom zapadnih sila.

Da bi podržala ideju o jedinstvu države, Zapadna Njemačka nije naplaćivala carine na uvoz robe iz Istočne Njemačke. Berlinski ugovor je odredio i neke druge oblike ekonomske suradnje. Tako su si obie strane omogućivale kredite (swing) a u praksi je to činila samo Zapadna Njemačka. Određen je bio i rad istočno-njemačkih poduzeća u Zapadnoj Njemačkoj. Gradjani Istočne Njemačke nisu trebali ni radne dozvole ni dozvole za stan u zapadnoj Njemačkoj. Kad je došlo do ustanovljenja Europske ekonomske Zajednice došlo se i do pitanja što će biti sa "privilegijama" za robu iz Istočne Njemačke. Tada su pripremili poseban protokol koji je i dalje omogućavao bezcarinski uvoz robe u Z.Njemačku a od tamo je roba bez naplate carine dolazila i u druge zapadnoevropske zemlje.

Kad Z. Njemačka priznaje Istočnu Njemačku 1972 godine dolazi opet do pitanja opravdanosti ovakvog specialnog tretmana za istočno-njemačku robu. I Savjet EEZ odlučio je da nije umjesno da se promjeni Protokol o medju-njemačkim ekonomskim odnosima iz 1958.³¹ Pitanje o medjunjemačkoj ekonskoj suradnji bilo je skinuto sa dnevnog reda tek u oktobru 1990 kad su se dvije Njemačke združile u jednu.

4. Fiskalne oaze

4.1 Fiskalne oaze

(Tax Havens) su teritorije ili države gdje postoji specialan porezni sistem koji daje korisniku određene olakšice u poredjenju sa drugim teritorijama ili državama. Najpoznatije fiskalne oaze u Europi su određene male države koje, zbog vlastite bilance daju stanovnicima (rezidentima) specialan porezni tretman. Te države su: Liechtenstein, Andorra, Monaco, San, Marino, Luxembourg, Gibraltar, Malta, otok Man, Anglo-Normanski otoci. Svako od tih teritorija ima vlastite osobitosti. U svakom primjeru oni su jako poznati u svijetu medjunarodnih ekonomskih tokova i poduzeća pa čak i individualci često traže njihove usluge. Za vezu sa tim teritorijima, kojih ima još više u Karipskoj Americi postoje specialni kuće za savjete (consulting service).

²⁷ PONDAVEN, Philippe, *Les lacs-frontières*, Pariz, A. Pedone, 1972, str. 295.

²⁸ *Revue générale de droit international public* (ovdje dalje RGDIP), vol 73, 1969, str. 1135-1136.

²⁹ RGDIP, vol. 69, 1965, str. 570.

³⁰ ROESCH, F., "Protokoll ueber innerdeutschen Handel und die damit zusammenhaegendern Fragen", *Kommentar zum EWG-Vertrag*, Baden-Baden, Sonderdruck Nomos Verlagegesellschaft, 1983, str. 1355-1362.

³¹ *Ibid.*, p. 1358.

4.2 Off shore centri

Centar of shire je teritorija gdje funkcioniра veći ili manji broj banaka off shore i trust kompanija koje drže i upravljaju kapitalom nerezidenta. Njihov uspjeh je baziran na bankarskoj tajni i specijalnom poreznom režimu koji se primjenjuje za klijentelu.

Takvi centri postoje na Karibima, Panami, Londonu, Luxemburgu, Kipru, Hong Kongu, Singapuru, Bahreinu itd.

5. Ekonomski integracijski procesi u Europi;

5.1 Carinske unije;

Carinska Unija je unija dviju ili više država koje udružuju svoje carinske teritorije u jedinstveni teritorij, te upotrebljavaju jedinstvene carinske propise. Najčešće je sklapanje carinske unije prvi potez ka višem obliku političke integracije.

5.1.1 BENELUX

5.1.2 Europska unija;

5.1.2.1 Pravo i temelji EU;

5.1.2.2 Preferencijalni ugovori EU sa drugim državama (primjer Jugoslavije, 1981-1991);

5.1.2.3 Suradnja EU sa drugim europskim zemaljama (Ekonomski -evropski prostor)

5.2 Carinska udruženja i priključenja;

5.2.1 Švajcarska - Liechtenstein;

5.3 Udruženja slobodne izmene roba

5.3.1 EFTA;

5.3.2 COMECON

5.3.3 CEFTA Integracijski procesi izmedju Slovenije, Madjarske, Slovačke, Česke i Poljske

Ekonomska integracija

Ekonomska integracija se može definirati kao proces i stanje. Razmatrano kao proces, ona sadržava mjere koje spriječavaju diskriminaciju među ekonomskim jedinicama koje pripadaju različitim nacionalnim državama; promatrana kao stanje, može predstavljati izostajanje različitih oblika diskriminacije među nacionalnim ekonomijama. Tako definirana, ekonomska integracija može uzeti različite oblike koji predstavljaju različite stupnje integracije. U području slobodne trgovine (European Free Trade Association-EFTA, Council for Mutual Economic Assistance-CMEA ili COMECON, Pacto Andino) carine (i kvantitativne restrikcije) su ukinute među zemljama učesnicama, ali svaka zemlja zadržava svoje carine prema zemljama nečlanicama. (na pr.: uspostava carinsku unije između Švajcarske i Lihtenštajna na osnovu ugovora potpisanog 1923, Indije i Butana na osnovu ugovora potpisanog 1961), uključuje, pored otklanjanja diskriminacije prometa roba unutar unije, izjednačavanje carina u razmjeni sa nečlanicama. Viši oblik ekonomske integracije je postignut zajedničkim tržištem (Evropska ekonomska unija) gdje nisu ukinute samo restrikcije u trgovini nego i u prometu roba. Ekonomska unija (na pr. Belgije i Luksemburga) kao razlika prema zajedničkom tržištu kombinira ukidanje restrikcije u trgovini i prometu roba sa izvjesnim stupnjem uskladjivanja ekonomske politike, kako bi se ukinula diskriminacija koja nastaje disparitetom ove politike. Na koncu, totala ekonomska integracija (konačni cilj Evropske unije) pretpostavlja ujednačavanje monetarne, fiskalne, socijalne i konjunkturane politike, što zahtjeva ustanovljavanje jednog nadsacionalnog tijela čije su odluke obvezne za sve zemlje-članice.

Teško da je ekonomska integracija nešto novo. Američki ustav iz 1789 ukinuvši posebne carine u 13 država, stvorio je carinsku uniju ovih federalnih jedinica. Ujedinjenje različitih njemačkih država u jednu naciju praćeno je carinskom unijom među suverenim državama. U 20 stoljeću, do završetka II svjetskog rata nije bilo značajnijih carinskih unija, i ako je bilo takvih pokušaja među različitim evropskim državama (Italije i Francuske na pr.). Političke nesuglasice su bili glavni uzrok da se ovi projekti nisu ostvarili. U poslijeratnom periodu enormno se pojačalo zanimanje za probleme ekonomske integracije. U Europi su primjeri ekonomske unije Beneluks zemalja (Belgija, Nizozemska i Luksemburg); Evropska zajednica za uglj (ECSC) koja je stvorena 1952 za zemlje Beneluksa, Francuske, Savezne republike Njemačke i Italije; Evropska ekonomska zajednica (EEC i Zajedničko tržište) koje je osnovano od strane zemalja ECSC-a 1958; i Evropska zajednica slobodne trgovine (European Free Trade Association EFTA) osnovana 1960 od strane Ujedinjenog Kraljevstva, Norveške, Portugala, Švedske i Švicarske.

1 januara 1973 dvije zemlje osnivači EFTA-e, Ujedinjeno kraljevstvo i Danska, napuštaju organizaciju i prilaze EEC-u, koja je u međuvremenu priskrbila nove članove, tako da se sadanje članstvo sastoji od Austrije, Finske, Islanda, Norveške, Švedske, Portugala i Švicarske. 1 jula 1977 ukinute su carine između EFTA-e i EEC i sadanji odnos među tim organizacijama je sličan jednom širokem udruženju slobodne trgovine. EEC zadržava zajedničke vanjske carine, ali za države EFTA-e nema carina, dok zemlje EFTA-e nemaju carina prema zemljama EEC-a ali zadržavaju posebne carine prema drugim nacijama.

I ako su Evropska zajednica i EFTA najpoznatije ekonomske integracije, daleko od toga da su i jedine. Geografski najveća je Latino američko udruženje slobodne trgovine (Latin American Free Trade Association LAFTA), koja uključuje Argentinu, Brazil, Boliviju, Čile, Kolumbiju, Ekvador, Meksiko, Paragvaj, Peru, Urugvaj i Venecuelu. Vodeći princip ove organizacije je da razmjesti neke industrije nekim državama pa da trgovina rezultirajućim dobrima bude slobodna. Medjutim ambicije LAFTA-e su bile zakočene političkim nesporazumima. Lokalni interesi koji su podupirali protekcionizam su se pokazali vrlo jakim. Podgrupa LAFTA-e, Andski savez (Bolivija, Čile, Kolumbija, Ekuador, Peru i Venecuela) su u početku imali ambiciozan cilj: htjeli su postići zajedničke carine u 1975 sa kompletnom slobodnom trgovinom iste godine i razradjenim planom za dugoročni razmještaj industrije. Svi su ovi prijedlozi propali, a Čile je za vrijeme unutarnjih svadja istupio iz pakta.

I pored toga LAFTA ima više uspjeha u smještaju industrije od Centralno američkog zajedničkog tržišta (Central American Common Market CACM). Poslije početka koji je obećavao, CACM je teško propatio radi kratkotrajnog rata između Hondurasa i San Salvadora 1969. Ovaj je rat praktički rasuo članstvo CACM-a. Druge dvije ekonomske integracije su se kompletno raspale:

Zapadno Indiska Federacija, radi političkih nesuglasica medju članicama i Istočno Afrička Unija Kenije, Tanzanije i Ugande ponajviše radi antipatija Idi Amina bivšeg pretsjednika Ugande prema drugim dvaju članicama.

Nasuprot tomu, jedna brzo napreduje: Udruženje zemalja jugoistočne Azije (Association of South East Asian Nations ASEAN) koje uključuje Indoneziju, Maleziju, Filipine, Singapur i Tajland. Težnja za zajedničkim tržištem datira od 1976. Opće ukidanje carina i izvjestan razmještaj industrije je već dogovoren a 1977 Japan je objavio da im pruža značajnu podršku.

Druga ekonomska integracija je udruženje slobodne trgovine medju komunističkim zemljama koje se zove COMECON (Council for Mutual Economic Assistance). Ono uključuje Mongoliju, Kubu (od 1972), Vijetnam (od 1978) i uz starijeg partnera Sovjetske Rusije i 6 istočno revropskih zemalja isključujući Albaniju i Jugoslaviju (koja ima status promatrača).

Europska unija

Europska unija, poznata i kao Zajedničko tržište, ima tri različite organizacije: Europsku zajednicu za uglj i čelik (ESC), Europsku ekonomsku zajednicu (EEC) i Europsku zajednicu za atomsku energiju (Euroatom). Europska unija ima istih 6 članova od 1973: Belgiju, Francusku, Saveznu republiku Njemačku, Italiju, Luksemburg i Nizozemsku. 1. januara 1973 pristupaju Europskoj uniji Ujedinjeno kraljevstvo, Irska i Danska. 1. januara 1981 pristupa Grčka, 6. februara 1985 Grenland koji postaje član Europske unije kao dio Danske. Aprila 1985 primaju se Španija i Portugal kao novi članovi Unije, čiji punopravni članovi postaju 1. januara 1986. 1. januara 1995 primljeni su kao članovi Europske unije i Švedska, Finska i Austrija. Europska Unija sada ima 350m stanovnika i širi svoju teritoriju nakm².

1. Osnove stvaranja Europske unije

Europska unija je vrhunac velikog sna ranih poslijeratnih godina II svjetskog rata a to je politička, ekonomska i vojna integracija Zapadne Europe. Posljedice ovog velikog sna bi bile da bi države trebale objediniti svoja dobra, iznad uskih pojedinačnih interesa čime bi onemogućili međusobne ratove i požnjeli političke i ekonomske koristi njihovog jedinstva.

Ranih 1950 je prevladavala potreba francusko-njemačkog izmirenja, kako bi se spriječio novi europski rat, bojazan od komunizma i potraga za vlastitim napretkom sa jedne strane kao cilj a sa druge strane kao brana komunističkoj infiltraciji. Postojala je opća želja da se pokopa mržnja među ljudima i narodima koju je rat izazvao i koja je još uvijek postojala.

Zapadna Europa je u potpunosti ovisila o Sjedinjenim državama ne samo finansiski no i u koncepciji strukture nove Zapadne Europe. Sjedinjene države koje su postigle političku federaciju i ekonomsku integraciju i time veliko ekonomsko blagostanje, služile su im kao uzor. Međutim uzroci i posljedice su trebale biti obrnute u slučaju Zapadne Europe. Dok su Sjedinjene države najprije postale politički jedinstvene a kao posljedicu postale ekonomske moćne, Zapadna Europa je trebala najprije da bude ekonomski jedinstvena a političke posljedice će to slijediti.

To je osnovni politički element Europske unije, čiji autori su bili jako oprezni da tome daju izraza u Rimskom ugovoru. Putem carinske unije pokušalo se nagristi suverenitet zemalja članica do točke kada ne bi mogle djelovati neovisno jedna od druge. Federalni dogovor bi tada bio nužnost. Primjer Sjedinjenih Država-moćne, napredne i međunarodno miroljubive zemlje je bio u direktnoj suprotnosti Europi: slaboj, siromašnoj i ratobornoj. I ako je bilo u početku i suviše očekivati federalizaciju Europe po uzoru na SAD, razum je upućivao na ograničeno smanjenje suvereniteta na određenim jasno definiranim područjima. To je bio cilj koji je inspirirao Vijeće Europe da stvori ECSC, pokušaj da se stvori Europska obrambena zajednica i osnivanje EEC i Euroatoma. U međuvremenu su dvije velike institucije Atlantskog saveza Organizacija za europsku suradnju (OEEC) i Sjevero-atlantski pakt (NATO) počeli davati ekonomsku i vojno pomoć koju je Zapadna Europa očajnički trebala, ako je želela postići bilo kakvi cilj.

Sredinom pedesetih izgledalo je da je SAD bila na dobrom putu da postigne cilj svoje europske politike a to je ujedinjena, uspješna Zapadna Europa koja se može suprotstaviti komunističkoj ideologiji, doprinijeti vlastitoj obrani, ne zahtjeva direktnu pomoć, pruža ekspanzirajuće tržište za američki izvoz i podupire američki politiku u ostatku svijeta.

Prvi veliki koraci u integraciji odnosno reintegraciji su poduzeti u okviru OEEC-a. Ovo je bilo dopunjeno projektom koji je bio ograničeniji u području i broju članica ali neuporedivo ambiciozniji u konceptu i revolucionaran u institucionalnom uređenju ECSC. ECSC je trebalo da bude prethodnik novog tipa zapadno europske organizacije koja bi se širila preko čisto ekonomskih područja na područje politike i obrane. Unutar novog oblika organizacije centralna vlast bi donosila odluke koje se tiču zemalja članica neovisno od njihovih vlada.

Ipak uprkos činjenici da je rani poslijeratni period bio bogat težnjama za "integracijom", izjalovili su se kako politički tako i vojni pokušaji. I poslije 1955 naglasak je stavljan na ekonomsko približavanje. To je dovelo 1957 do stvaranja EEC i 1960 do osnivanja Evropskog udruženja slobodne trgovine (EFTA) Ekonomija i politika su bile usko povezane u ovom razvoju, ali se može reći da, u koliko su OEEC i EFTA bile osnovane na ekonomskim pretpostavkama, ECSC i EEC su u osnovi bile politički akt uvjerenja da je zapadno europska misao integracije, u strogom smislu te riječi bila još uvijek živa.

ECSC je osnovana 1952 sa sjedištem u Luksemburgu. Sačinjavale su ju europske teritorije šest zemalja: Belgija, Francuska, Savezna republika Njemačka, Italija, Luksemburg i Nizozemska koje su često nazivane malom Europom; ukinute su sve careine za uglj i čelik u tih šest zemalja; ECSC je medju ostalim stvarima, konsekvntno područje slobodne trgovine. Cilj je bio promicanje veće prosječne produktivnosti i efikasnosti, ili smanjenje troškova u industriji čelika i uglja putem veće regionalne specijalizacije na područjima koja su za to pružala najviše mogućnosti.

U očima onih koji su zagovarali europski federalizam, ECSC je bio dio sveobuhvatne strategije "ujedinjenja" i "integracije" nacionalnih država pod nadnacionalnim autoritetom. Nacrt ugovora za europsku obranbenu zajednicu je slijedio osnivanje ECSC. Ratificiran je od strane svih parlamenata izuzev Francuske koja je odbacila ugovor kasno u ljeto 1954. Pristalice europske integracije oživjeli su ideju federalizma pozivajući 1955 na ekonomsko jedinstvo i osnivanje jedne agencije za atomsku energiju koja prelazi nacionalne granice. Unutar dvije godine šest vlada, koje su sačinjavale ECSC, sačinile su i ratificirale ugovor za Europsku ekonomsku zajednicu (EEC) i drugi za Europski atomsku zajednicu (EUROATOM) od kojih su obe započele sa radom 1958.

Euroatom je osnovan radi rasta troškova konvencionalne energije. Imajući u vidu uznapredovalo iscrpljivanje izvora energije u većini izvora koja su se mogla iskorištavati u maloj Europi, koja bi utjecala na troškove proizvodnje u svim ostalim industrijama i shodno tome smanjila konkurentnu sposobnost šestorice na svjetskom tržištu. Eksperti su smatrali da bi atomska energija mogla zaustaviti rast troškova i eventualno preokrenuti trend. Smatralo se takodjer da bi atomska energija bila odgovor na geografske razlike ekonomskog razvoja. Od samog početka direktan doprinos europske atomske integracije je bio u uvodjenju i širenju tehnoloških promjena koje bi atomski procesi izazvali u cijenama zapadno europske ekonomije. Uprkos svom imenu, EUROATOM nije bio ograničen na europski kontinent. Euroatom, ime kojim su Zajednicu podarili Francuzi i prije njenog rođenja, uključivala je za razliku od ECSC i EEC i prekomorske dominione zemalja članica.

Ugovor o osnivanju EEC odnosio se na industrijske proizvode koji nisu uključeni u ugovore o ECSC i EUROATOM-u, kao i na poljoprivredne proizvode. Europska zajednica se bazira na 4 osnovna principa: slobodno kretanje roba, usluga, radnika i kapitala. Slobodno kretanje roba unutar europske zajednice praćeno je zajedničkim vanjskim carinama za sva dobra koja ulaze u bilo koju zemlju članicu. Slobodno kretanje radnika je osigurano unutar zajednice. Radnici zemalja članica su imali pravo da se, poslije uvjetnog roka, učlane u sindikat zemlje u kojoj rade, da tamo stanuju i da dovedu lica koja izdržavaju, da žive sa njima. Pravo na vršenje usluga podrazumjevalo je pravo poduzeća europske zajednice, da promatraju zajednicu kao cijelinu i da pružaju usluge bilo koje vrste. EEC ugovor je odredjivao da zemlje članice ukinu sva ograničenja na kruženje kapitala unutar zajednice.

Do 1967 tri zajednice su imale posebne savjete i izvršne komisije poznate kao "High Authority" u ECSC-u). Nasuprot tomu je Europski parlament i Medjunarodni sud bio jedinstven za sve tri zajednice od 1959. Od 1967 postoji samo jedna komisija i jedinstveni savjet koji ima sva prava i odgovornost koje su imali prethodnici, stvoreni ugovorima o tim zajednicama. Stapanje institucija se promatralo kao prvi korak ka stvaranju jedinstvenog ugovora koji bi zamjenio Pariški ugovor (o osnivanju ECSC-a) i Rimski ugovor (o osnivanju EEC i AUROATOM-a).

Proširenje Zajednice 1973, 1981 i 1986 nije promjenilo osnovni sustav nadležnosti institucija Zajednice i ako su neki sadržaji promjenjeni.

2. institucinalna struktura Europske zajednice

Europska zajednica ima četiri osnovne institucije: Europski parlament, Savjet, Komisije i Međunarodni sud sa potporom Suda "Slušačelja" (Court of Auditor). Prava koja ima Europski parlament, je ograničen u poredjenju sa pravima nacionalnih parlamenata. Ona su sadržana u čl. 137 Ugovora o EEC-u koji utvrđuje: "Asamblea ima savjetodavnu i nadzornu ulogu prenešene ovim ugovorom."

Kao posljedica proširenja zajednice, broj europskih parlamentaraca je porasao sa 198 na 518. Rapodjela sjedišta je kako slijedi: Francuska, Savezna republika Njemačka, Italija i Ujedinjeno kraljevstvo, svaki po 81, Španija 60, Nizozemska 25, Belgija, Grčka i Portugal 24, Danska 16, Irska 15 i Luksemburg 6. Prvi direktni izbori za europski parlament su održani juna 1979. Ovi izbori 1979 nisu bili samo dugo očekivani događaj u izgradnji europske zajednice nego i povjesni događaj. Imajući mogućnost direktnog izbora, narod Zajednice je nadomjestio jednim činom političke vjere povjesno suparništvo i borbu demonstracijom jedinstvene volje da djeluju zajedno preko nacionalnih granica kao dio zajedničkog političkog sistema. Najviše u Europskoj zajednici, ali i u Atlantskom savezu, Savjetu Europe i drugde, vlade su uvidjele da treba zamjeniti rat i napetosti u Zapadnoj Europi trajnim mirom i ekonomskom stabilnošću. U velikoj mjeru su to i uspjeli. Međutim direktni izbori su prevazilazili djelovanje vlada, uključujući direktnim demokratskim učešćem naroda Zajednice u proces europske integracije i pružajući narodu značaj utjecaja na politiku i odluke Europske Zajednice. Međutim mora se naglasiti da ograničena prava Europskog parlamenta, pružaju znatna ograničenja stvarnom učešću naroda članica.

Sud pravde, koji se sastoji od 13 sudaca koji se postavljaju na 6 godina, na osnovu dogovora vlada. Sud osigurava oprimjenu ugovora u skladu sa zakonom. Sucima pomaže 6 odvjetnika (advocates-general).

Savjet je sastavljen od pretstavnika vlada 12 zemalja članica. Svaka vlada je pretstavljena sa jednim od svojih ministara. Članstvo u Savjetu ovisi o predmetu o kojem se raspravlja. Ministri spoljnih poslova se smatraju glavnim pretstavicima Savjeta, ali sastancima Savjeta često prisustvuju ministri poljoprivrede, saobraćaja, finansija, industrije često uz ministre spoljnih poslova.

Na sastanku koji je održan decembra 1974 pretsjednici vlada su se dogovorili da se sastaju najmanje tri puta godišnje u Savjetu zajednice (da raspravljaju problemr Zajednice) u kontekstu kooperacije. Ovi su sastanci poznati pod nazivom Europski savjet. Pretsjedništvo je rotirajuće: svakih 6 mjeseci pretsjedava drugi pretstavnik zemalja članica. Pri glasanju Savezna reopublika Njemačka, Francuska, Italija i Ujedinjeno Kraljevstvo imaju 10 glasova, Španija 8 glasova, Belgija, Grčka, Nizozemska i Portugal po 5, Danska i Irska 3 a Luksemburg 2.

Komisija se sastoji od 17 članova koji su postavljeni na osnovu sporazuma vlada članica. Za vrijeme mandata od 4 godine članovi moraju biti neovisni od vlada i Savjeta. Savjet nemože smijeniti ni jednog člana komisije, samo parlament može prisiliti komisiju na povlačenje izglasavši joj nepovjerenje. Postavljanje članova komisije vrše vlade članica jednoglasno; sastanci ministara spoljnih poslova održavaju se radi donošenja odluka, ali je pismeni postupak predviđen za pojedinačne odluke. Njihov mandat traje 4 godine i nemože se obnoviti. Mandat pretsjednika i dva potpretsjednika obnavlja se svake dve godine. Ugovor dodjeljuje Komisiji široku lepezu dužnosti koja se grubo mogu opisati: Komisija je čuvar ugovora, ona je izvršni organ Zajednice, inicijator je njene politike i tumač interesa Zajednice u Savjetu.

Sud slušalaca (The Court of Auditors) ima 12 članova koje jednoglasno postavlja Savjet poslije konsultacije sa parlamentom. Počeo je djelovati oktobra 1977. On vrši reviziju računa Savjeta i njegovih tijela, ispituje da li su prihodi i rashodi u skladu sa zakonom i da li se propisno rukovalo, ispituje rukovanje finansijama i o tome podnosi izvještaj tijelima Zajednice.

3. budžet (proračun) europske zajednice

Iako proračun zajednice iznosi samo 2,5% nacionalnih proračuna, koji dosiže visinu od 15 milijardi dolara za 1979, njegova veličina i uravnoteženje je odlučujuće za veličinu i karakter politike Zajednice. Proračun Zajedničke poljoprivredne politike (CAP) obuhvata preko tri četvrtine proračuna Zajednice. Ostatak proračuna pokriva troškove Komisije i svih ostalih politika uključivši i nadoknadu zemljama članicama za troškove prikupljanja carina na uvoz iz zemalja koje nisu članice i administrativne troškove Komisije i drugih tijela, Europske banke za obnovu . Europski fond za razvoj i ECSC su financirani odvojeno.

Sistem finansiranja troškova Zajednice nacionalnim doprinosima iz 1970, postupno se zamijenio sistemom samo-finansiranja iz izvora koja pripadaju Zajednici, poznatih kao "vlastiti izvori". Oni se sastoje od carina koje se ubiru od zajedničkih vanjskih carina, uvoznih carina na poljoprivredne proizvode i dijela (najviše 1%) poreza na dodatnu vrijednost (VAT, Mehrwehrtsteuer) na osnovu zajedničke procjene. Da bi pojednostavio obračun proračuna uvedena je europska jedinica obračuna (EUA) koja se dnevno izračunava i objavljuje od strane Komisije. Proračunska procedura je određena čl. 203 ugovora o EEC, koji je znatno promijenio ugovor o proračunu od aprila 1970 i jula 1975. Od 1975 Europski parlament sa Savjetom je nadležan za proračun Zajednice.

Za poslove EEC i EUROATOM-a Savjetu i Komisiju pomažu Ekonomski i Socijalni komitet. On se sastoji od različitih predstavnika ekonomskog i društvenog života. Od njega se mora tražiti mišljenje za mnogobrojna pitanja a može i samoinicijativno iznositi mišljenje. Za poslove ECSC-a Komisiji pomaže Savjetodavni komitet sastavljen od proizvođača, radnika, potrošača i trgovaca u industriji čelika i uglja. Od njega također treba zatražiti mišljenje prije donošenja odluka po velikom broju pitanja a i on može samoinicijativno iznositi svoje mišljenje. Kroz Ekonomski i socijalni komitet i Savjetodavni komitet sindikati su aktivno vezani za razvoj Zajednice.

Europska banka za razvoj, koja je non-profit organizacija, dodjeljuje kredite i garantira finansiranje projekata u manje razvijenim oblastima Zajednice u slučajevima kada oni nemogu biti financirani iz nacionalnih izvora a finansira i projekte afričkih, karipskih i zemalja Pacifika koje su povezane sa Zajednicom putem Lomé konvencije i drugim zemljama u razvoju.

iiiiiiwviii

ⁱ **Curzon V**: European integration and Atlantic partnership. The European Free Trade Association and the Crisis of European Integration. An aspect of the Atlantic Crisis .Graduate of International Studies. Geneve.

ⁱⁱ **European Communities 1986**, Bulletin de Communauté européenne. No.1. Office for Official Publications of the European Communities. Brussels

ⁱⁱⁱ **Lister L. 1960**, Europe's Coal and Steel Community. An experiment in Economic Union. Twenty Century fund, New York.

^{iv} **Noel E., 1982**, Working together: The Institutions Of European Community. Office for Official Publications of the European Communities. Brussels.

^v **Palmer M., 1981**, The European Parliament- What It Is-What It Does. How It Works. Pergamon. Oxford

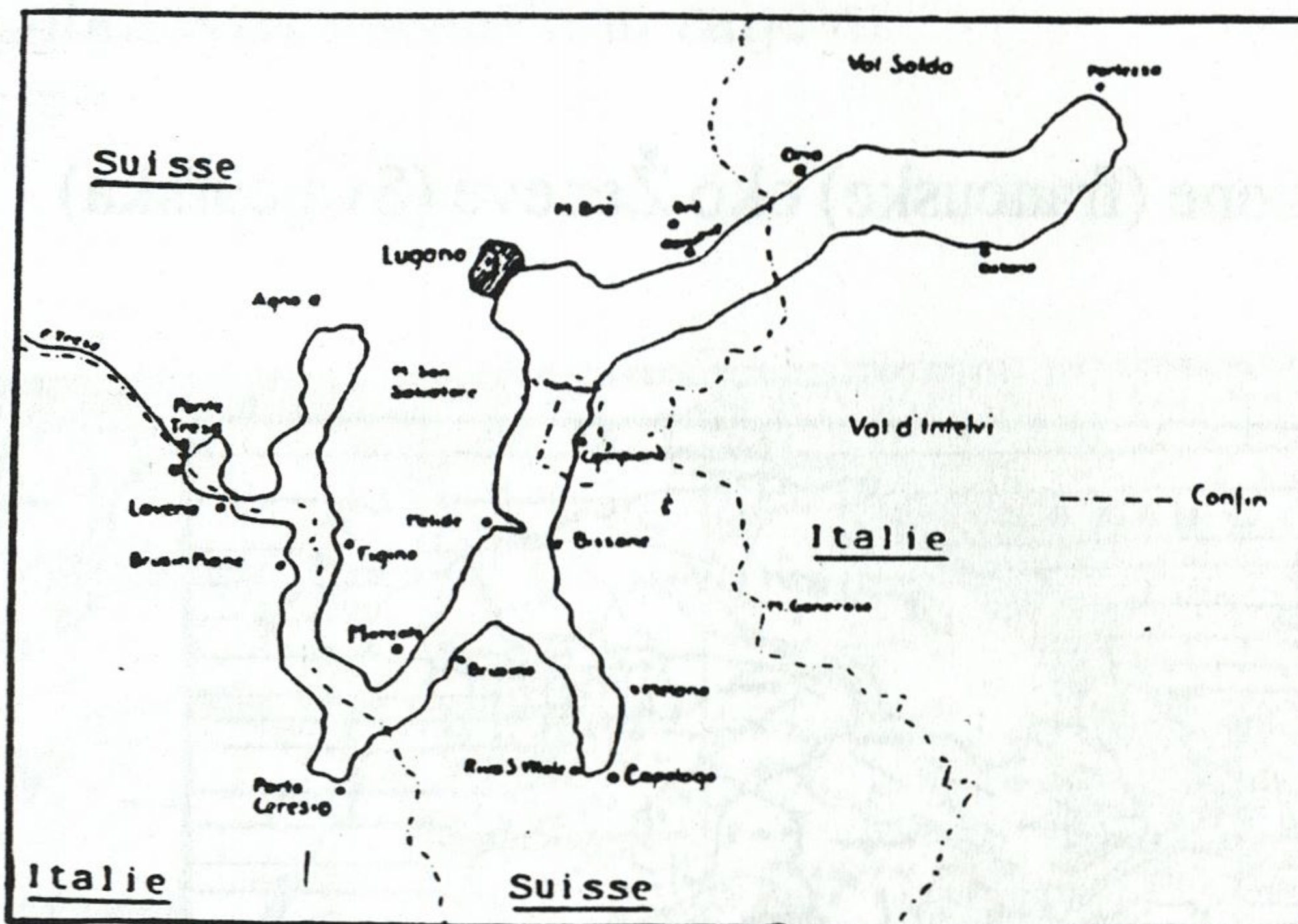
^{vi} **Polach J G 1964**, EUROATOM. Its Background Issues And Economic Implications. Oceana. Dobbs Ferry. New York

^{vii} **Vaulont N 1980**, L'union douanière de la communauté Économique Éropéenne. Office for Official Publications of the European Communities. Brussels

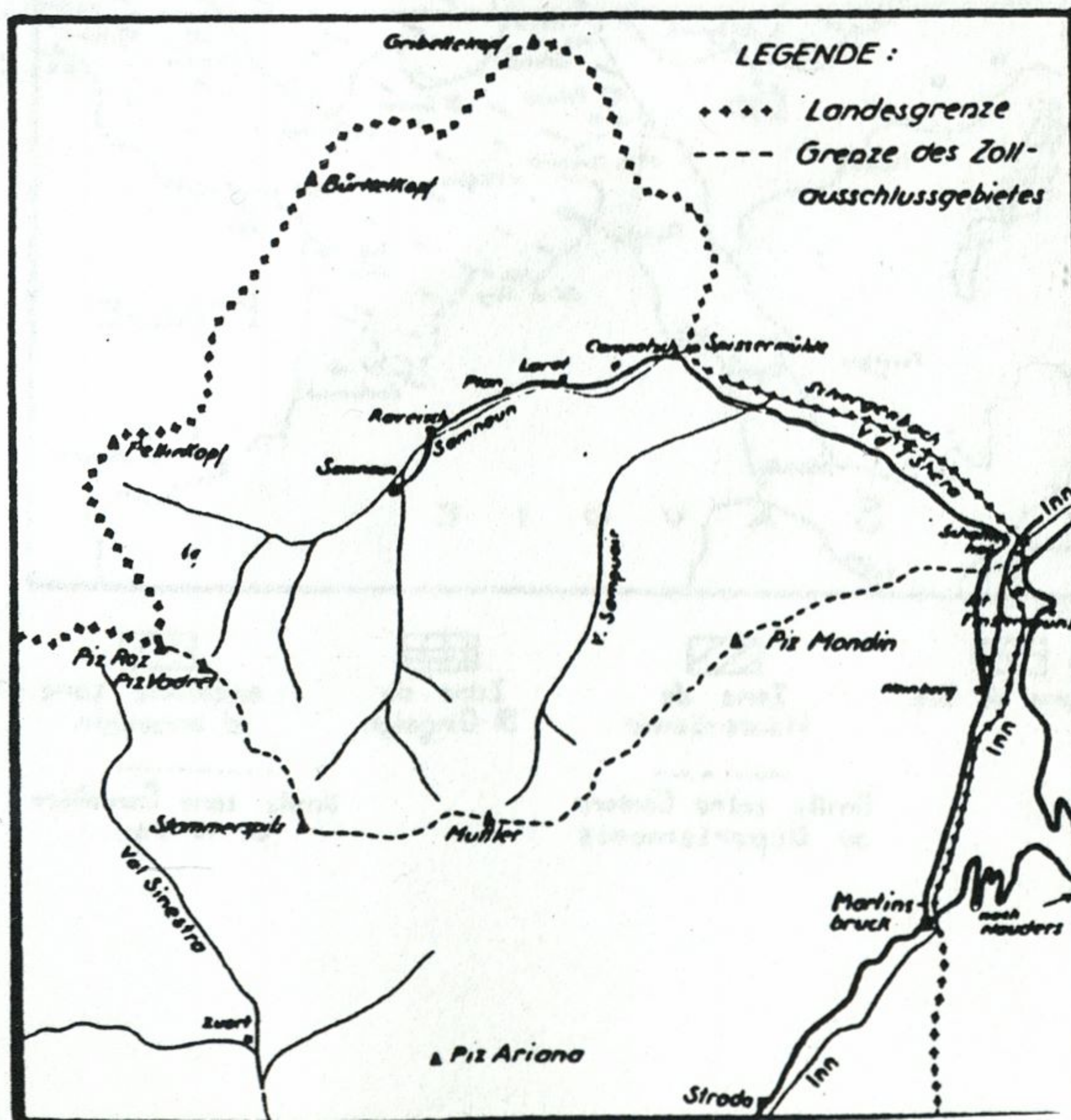
1.1.1. Buesingen na švajcarsko-njemačkoj granici

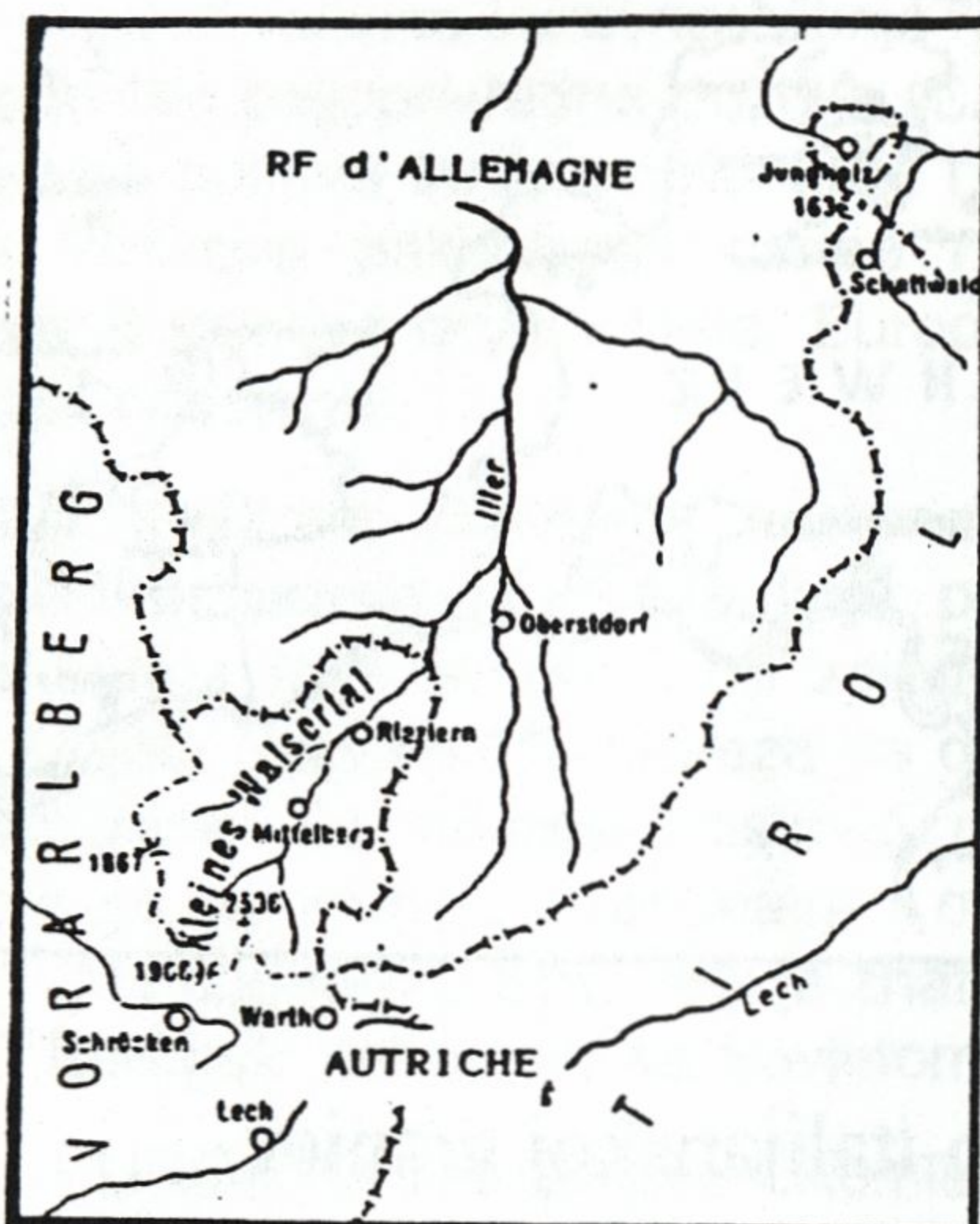
1.1.2. Campione d'Italia na švajcarsko-italijanskoj granici

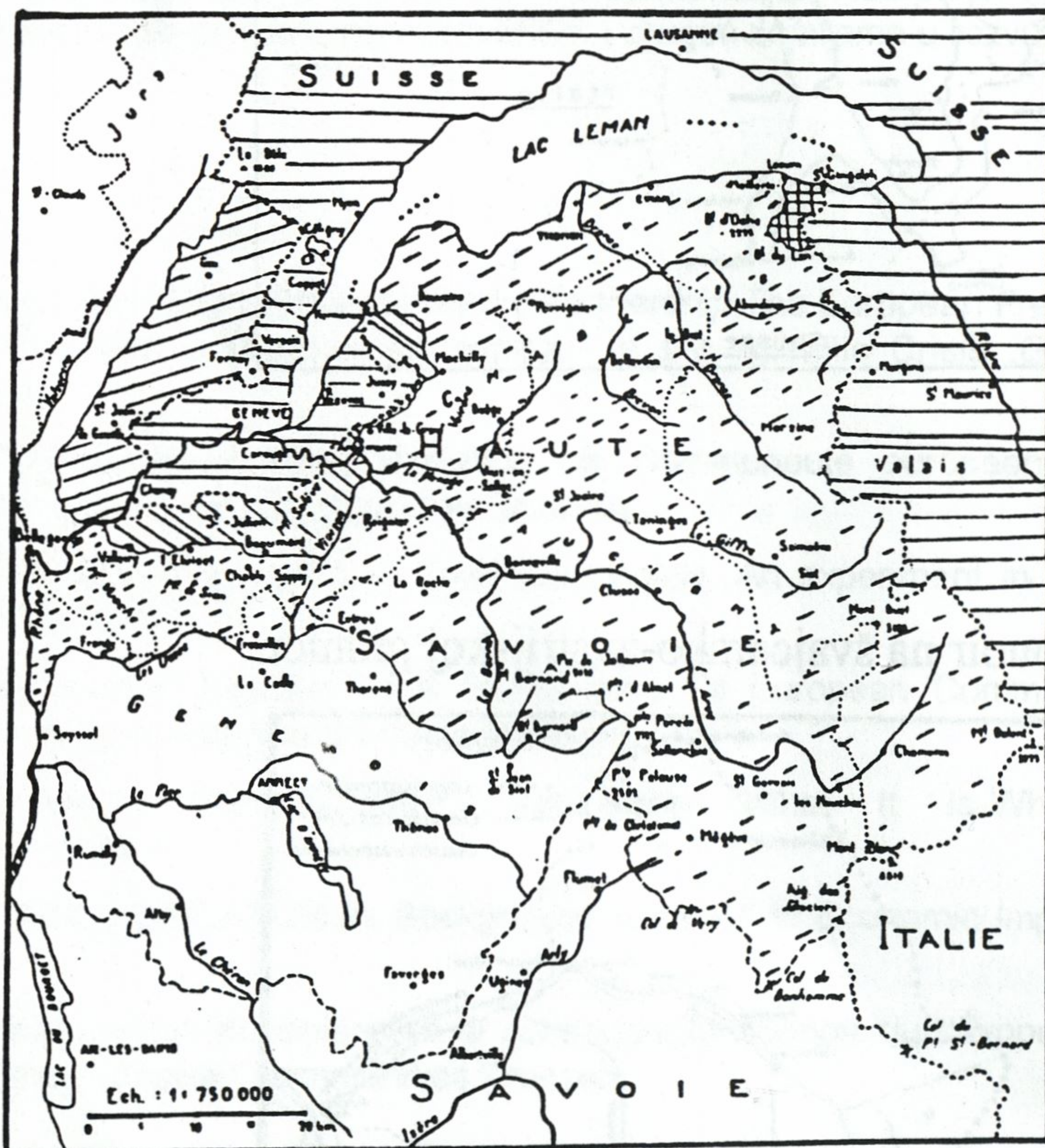
1.1.5. Samnaun i Sampoioir na švajcarsko-avstrijskoj granici

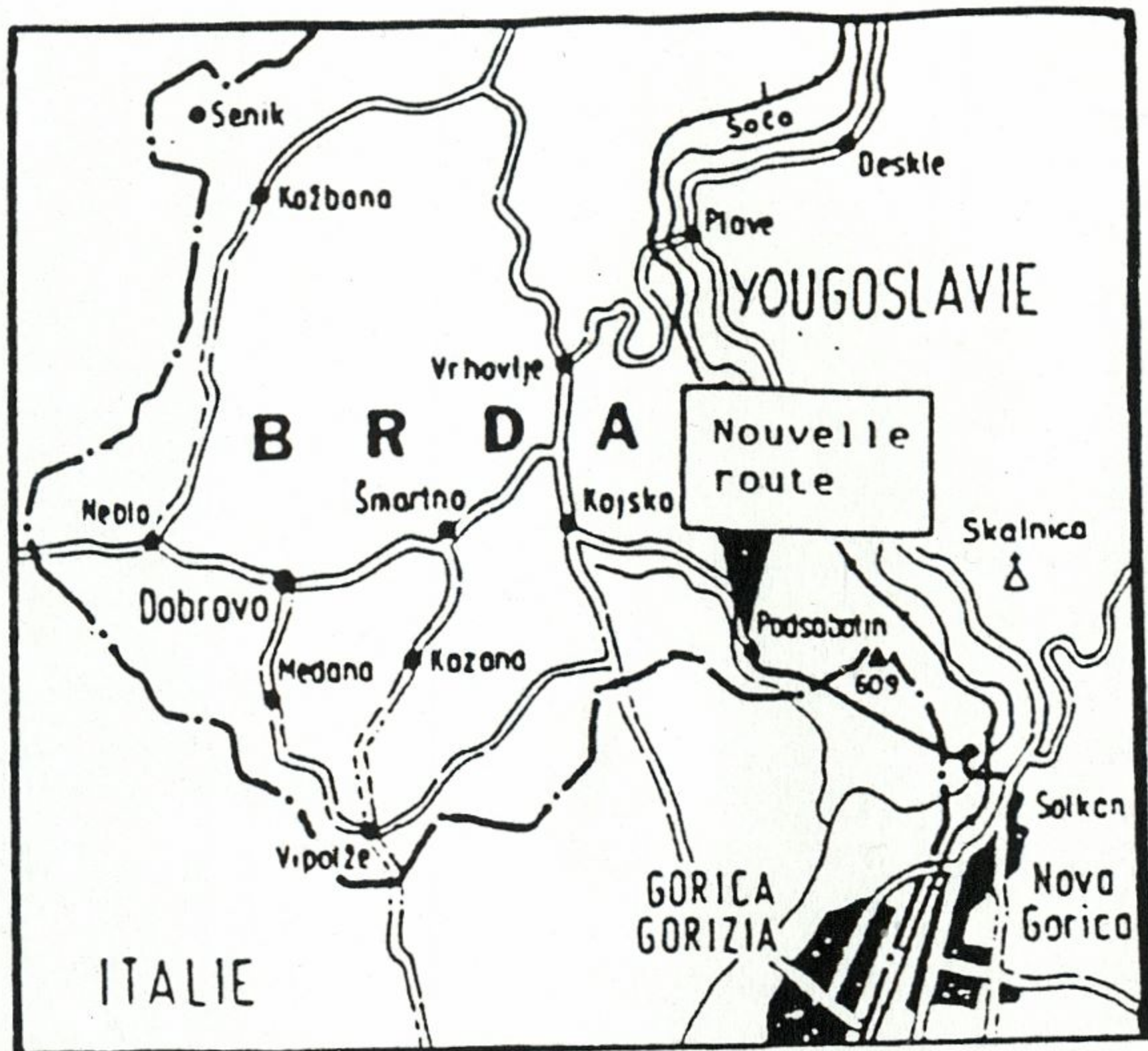
1.1.5. Jungholz i Mittelberg na avstrijsko-njemačkoj granici

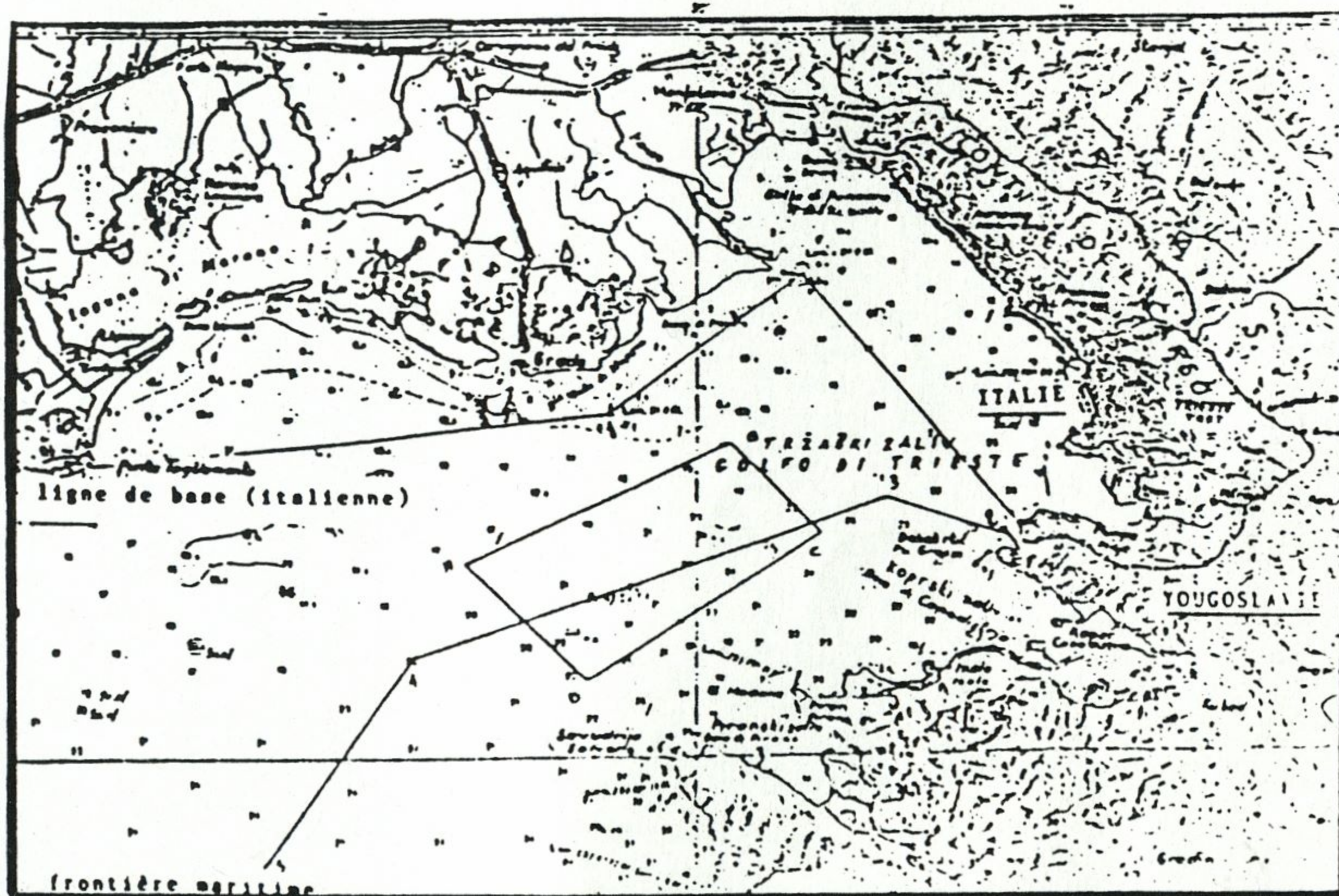
2.2.1. Slobodne carinske zone (francuske) oko Ženeve (Svajcarska)

3. 2. Slobodni tranzit robe i putnika kroz teritoriju susednje zemlje (kod Gorice)

3.3. Zajednicka ribolovna tršćanskom zaljevu

3

3

1
b

1
1